13:13 Sat 14 Mar
100%

Recensie Biografie

VVD-leider Frits Bolkestein wilde de ‘Nederlandse Churchill’ worden, maar kreeg weinig voor elkaar

13:13 Sat 14 Mar 100%

Bolkestein in 1990 in de Kamerbankjes. Foto Werry Crone

Frits Bolkestein was een atypische politicus, een soms botte einzelgänger die populair was bij de kiezer. Maar zijn ambitie om echt van betekenis te zijn, kon hij niet waarmaken, blijkt uit zijn biografie.

Wilfred Scholten

12 maart 2026, 14:00

Het was begin jaren tachtig, Dries van Agt was minister-president. Hij vroeg op een dag aan het Tweede Kamerlid Frits Bolkestein of hij hem kon spreken. In zijn memoires noteerde Bolkestein deze ontmoeting: ‘Van Agt kwam binnen en zei: ‘Gij zult u wel vragen, waartoe dit bezoek? Welnu, er is geen politieke raison.’ (Waar moet dit heen?, vroeg ik mij af.) Van Agt: ‘Ik word getutoyeerd door Jan Rap en zijn maat, maar niet door u.’ (Toen zei hij iets vriendelijks over mij). Van Agt: ‘Mijn naam is Dries.’ Ik antwoordde dat ik Frits heette. Toen vertrok hij weer.’

Advertentie

Sindsdien voelde Bolkestein zich gedwongen Van Agt te tutoyeren, al deed hij het met tegenzin, schrijft zijn biograaf Dik Verkuil in *De ongenaakbare Bolkestein (1933-2025)*, waarop hij op 12 maart promoveerde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het is de voormalige VVD-leider ten voeten uit: gereserveerd, afstandelijk, formeel en weinig toeschietelijk. Die kwalificaties doemen op uit het imposante boek (776 pagina's) over de man die volgens Verkuil met zijn ideeën zijn stempel drukte op de neoliberale jaren tachtig en negentig.

Eerder schreef de 65-jarige Verkuil, journalist bij de NOS, een biografie over Den Uyl, die hij de tegenpool van Bolkestein noemde. Opvallend genoeg werden zij in 1986 beiden tegelijkertijd beëdigd als Tweede Kamerlid, maar spraken ze elkaar nooit. Verkuil had vooraf geen sympathie voor Bolkestein, maar was wel in hem geïnteresseerd omdat hij net als de PvdA-voorman het publiek debat een tijd lang domineerde.

Bolkestein werkte toch mee

Hoewel hij zei dat hij niet zou meewerken aan een biografie, deed de vorig jaar overleden Bolkestein dat uiteindelijk wel. Opmerkelijk is dat hij daarbij vergezeld werd door Soumaya

13:14 Sat 14 Mar 100%

Bolkestein werkte toch mee

Hoewel hij zei dat hij niet zou meewerken aan een biografie, deed de vorig jaar overleden Bolkestein dat uiteindelijk wel. Opmerkelijk is dat hij daarbij vergezeld werd door Soumaya Sahla, de vrouw die veroordeeld was vanwege lidmaatschap van de terroristische Hofstadgroep. Bolkestein ontfermde zich over haar, tot ontevredenheid van zijn familie die vermoedde dat zij hem geld aftroggelde.

Niettemin heeft Sahla materiaal aangedragen voor deze biografie ‘dat het beeld van Bolkestein positiever moest maken’, schrijft de biograaf. In hoeverre hij hier gevoelig voor was, laat Verkuil in het midden. Maar opvallend blijft het.

Het boek is grotendeels een uitwerking van het beeld dat we al van Bolkestein hadden. De VVD-leider was een einzelgänger, eigenzinnig en rechtlijnig, die ronduit bot en horkerig kon zijn tegenover anderen. Van smalltalk en recepties moest hij niets hebben. Liever ging hij naar concerten en toneelvoorstellingen, of las hij een boek.

Advertentie

13:14 Sat 14 Mar 100%

Vanaf zijn jeugd was hij al erg op zichzelf gericht en niet bepaald empathisch. Toen de biograaf hem deze conclusie voorlegde, moest Bolkestein toegeven dat het ‘onaangenaam was om te lezen’, maar dat het waar was.

Bolkestein in 2019 tijdens een debat tussen Gert-Jan Segers (CU) en Klaas Dijkhoff (VVD) over onderwijsvrijheid. Soumaya Sahla, de vrouw die veroordeeld was vanwege lidmaatschap van de terroristische Hofstadgroep, zit links van hem. Foto Sem van der Wal, ANP

De methode-Bolkestein

Deze ‘ongenaakbaarheid’ maakte tegelijkertijd dat hij kwesties kon aansnijden zonder zich druk te maken over wat anderen ervan zouden vinden. Door zijn medewerkers werd het ‘de methode-Bolkestein’ genoemd: wars van politieke correctheid en zonder taboes met open vizier iedere tegenstander tegemoet treden.

13:14 Sat 14 Mar 100%

Het bekendst is het kritische artikel dat hij in 1991 in *de Volkskrant* schreef over de integratie en de multiculturele samenleving. Hij oogstte een storm van kritiek, maar bleef erbij dat het een probleem was dat aangepakt moest worden.

Ook waarschuwde hij voor de gevaren van de euro als landen als Italië zouden sjoemelen met de financiële criteria (wat Griekenland uiteindelijk deed). Bolkestein was tegen de uitbreiding van de Navo met Oost-Europese landen omdat hij voorzag dat Rusland dat niet zou accepteren. Hij noemde met name Oekraïne als een enorme risicofactor. Al in 1991.

Dat was ook de reden dat hij zich in zijn memoires ‘Cassandra tegen wil en dank’ noemde, de prinses uit de Griekse mythologie die een voorspellende gave had, maar die door niemand geloofd werd. Zijn biograaf merkt droogjes op dat dit getuigde van hoogmoed, omdat hij zich ook regelmatig vergist had. Maar gebrek aan zelfvertrouwen kon Bolkestein niet ontzegd worden.

Het fundament ervoor werd gelegd op het Barleusgymnasium waar de jonge Frits hoge cijfers haalde. Ook leerde hij de kracht kennen

13:14 Sat 14 Mar 99%

Het fundament ervoor werd gelegd op het Barleusgymnasium waar de jonge Frits hoge cijfers haalde. Ook leerde hij de kracht kennen van tucht, discipline en gezond verstand. Hij voelde zich geroepen het beste uit zichzelf te halen. Op 8 mei 1946 zag hij Winston Churchill in Amsterdam een zegetocht maken. Later zou hij zich spiegelen aan deze staatsman.

Winston Churchill bracht in mei 1948 een bezoek aan Nederland, waar hij pleitte voor een Verenigd Europa. Hier houdt hij een toespraak op de Dam in Amsterdam. Bolkestein spiegelde zich aan Churchill. Foto Sepia Times/ Universal Images Gro

Onrustige geest

Bolkestein had de ambitie om van betekenis te zijn, zijn lat lag hoog. Maar aan het einde van zijn leven moest hij toegeven dat veel niet gelukt was. ‘Hij lijkt niet heel tevreden met

Onrustige geest

Bolkestein had de ambitie om van betekenis te zijn, zijn lat lag hoog. Maar aan het einde van zijn leven moest hij toegeven dat veel niet gelukt was. ‘Hij lijkt niet heel tevreden met zichzelf’, zei biograaf Verkuil op *Biografieportaal*. ‘Bijvoorbeeld over het feit dat hij overal aan begon, maar zich nooit ergens volledig op concentreerde. Met zijn wiskundestudie stopte hij voortijdig, met zijn filosofiestudie heeft hij nooit echt iets gedaan en bij Shell voelde hij zich niet op zijn plek.’

Bolkestein was volgens eigen zeggen dan ook geen egel, die zich op slechts een onderwerp richt, maar een vos, die op alles afrent wat zijn eetlust prikkelt.

Al die artikelen, van *de Volkskrant* tot *Le Monde*, getuigden van een onrustige geest die per se zijn gelijk bevestigd wilde zien. Hij hield van debatteren, beweerde hij, maar zelf was hij niet snel en snedig genoeg om de tegenstander met tegenargumenten om de oren te slaan. Oneliners moesten van zijn medewerkers komen. Zelf had hij ook geen gevoel voor humor om ze ter plekke te verzinnen.

13:14 Sat 14 Mar 99%

Frits Bolkestein (VVD) in de Tweede Kamer tijdens het debat over de Miljoenennota in oktober 1990, ten tijde van het kabinet-Lubbers III (CDA en PvdA). Foto Werry Crone

De vraag in elke biografie is wat er beklijft van iemands optreden en ideeën. Ook daar is de opbrengst schraal, zo laat Verkuil overtuigend zien. Als minister van Defensie bracht hij niets voor elkaar. Als fractievoorzitter was hij zowel ‘steun als schrik’ voor het eerste paarse kabinet, maar de koers stelde hij niet echt bij. Hij bezorgde de VVD de grootste overwinning tot dan toe (38 zetels), maar van wederzijdse liefde was geen sprake.

En waarom aarzelde hij zo om voor het premierschap te gaan? Dan had hij echt een staatsman kunnen worden. Zijn plotselinge overstap als Eurocommissaris naar Brussel was ook geen doorslaand succes. Zijn confronterende stijl botste met die van zijn

En waarom aarzelde hij zo om voor het premierschap te gaan? Dan had hij echt een staatsman kunnen worden. Zijn plotselinge overstap als Eurocommissaris naar Brussel was ook geen doorslaand succes. Zijn confronterende stijl botste met die van zijn collega's die dat niet gewend waren.

Biografie ontspoort

Het tot dan toe boeiende levensverhaal in een zakelijke en sobere schrijfstijl ontspoort helaas in dit deel van de biografie. Tot in detail worden de Brusselse jaren uit de doeken gedaan, terwijl die toch de minst aansprekende uit zijn loopbaan zijn. Ook zijn poging als oud-politicus zijn magnum opus te schrijven over 'intellectuelen in de politiek' wordt zo uitgebreid behandeld, dat de lezer geneigd is de bladzijden snel om te slaan.

Terwijl het gegeven op zich wel spannend is. Het blijkt dat 'vos' Bolkestein faalt in het schrijven van dat ene boek waarin hij alles wat hem bezighield wilde verbinden. Maar helaas, een verhalend boek met een glasheldere redenering bleek te veel gevraagd voor iemand die het liefst essays en artikelen schreef.

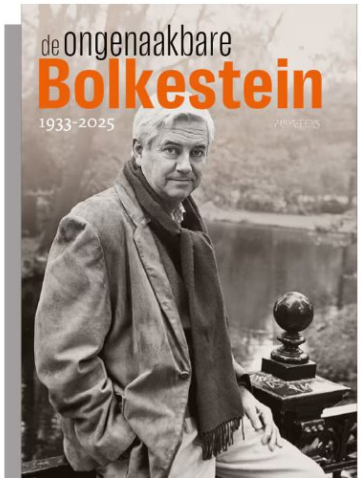
Misschien was hij toch geen intellectueel, ondanks de vele boeken die hij las en waarmee

13:15 Sat 14 Mar 99%

Misschien was hij toch geen intellectueel, ondanks de vele boeken die hij las en waarmee hij goede sier maakte. Zelf noemde hij zich trouwens een nuchtere ‘Amsterdamse koopman’, wat zijn dochter weer onzin vond want hij was gewoon ‘loonslaaf’ geweest bij Shell.

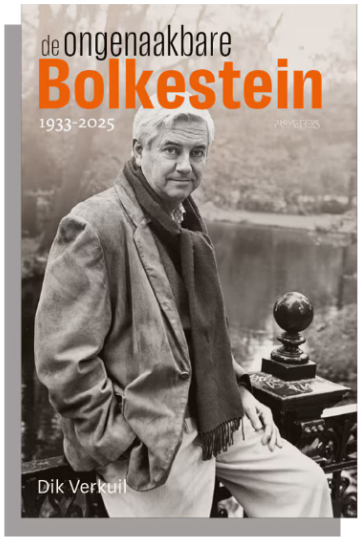
Aan het eind van zijn doorwrochte boek schrijft de biograaf dat het boek ook een andere titel had kunnen krijgen: ‘Bolkestein tegen de rest’. Gelukkig deed hij dat niet, want Verkuil toont ruimschoots aan dat Bolkestein niet alleen tegen ‘de rest’ streed, maar ook tegen zijn eigen ideaalbeeld als de Nederlandse Churchill.

Toen dat onhaalbaar bleek, liet hij weten dat het niet aan hem lag. Want, zei hij, anders dan Churchill leefde hij niet in een groot maar een klein land, dat nu eenmaal kleine mensen voortbracht.

alleen tegen ‘de rest’ streed, maar ook tegen zijn eigen ideaalbeeld als de Nederlandse Churchill.

Toen dat onhaalbaar bleek, liet hij weten dat het niet aan hem lag. Want, zei hij, anders dan Churchill leefde hij niet in een groot maar een klein land, dat nu eenmaal kleine mensen voortbracht.

Dik Verkuil
***De ongenaakbare Bolkestein** (1933-2025)*
Prometheus; 776 blz. € 39,99

Lees ook:

Frits Bolkestein (1933 - 2025): eigenzinnige neoliberaal die streed tegen de multiculturele samenleving

In memoriam bij zijn overlijden.